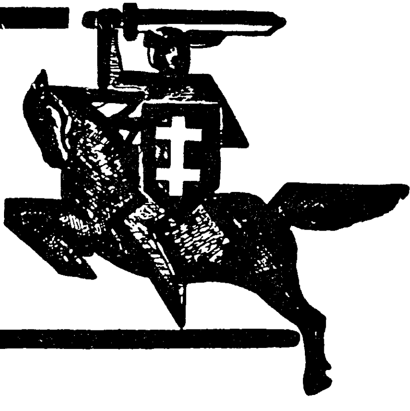
БАЦЬКАЎШЧЫНА

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН.

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUŠČYNA" („VATERLAND")
Herausgeber: Wladimir BORTNIK
Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Baćkauščyna" („Das Vaterland"), (13 b) München 19, Schliessfach 69.

Druck. „LOGOS", Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 19, Bothmerstr. 14
Цана: Нямеччына: на год. — 14,— м.; 6 м-цаў — 7,50 м.; 3 м-цы — 4,25 м.; **ЗША і Канада:** на год — 8,— д.; 6 м-цаў — 4,50 д.; 3 м-цы — 2,50 д.; 1 нумар — 0,20 м. **Ангельшчына й Аўстралія:** 39 шыл.; 21 шыл.; 12 шыл.; 1 шыл. **Бэльгія:** 210 фр.; 120 фр.; 75 фр.; 5 фр. **Францыя:** 800 фр.; 450 фр.; 250 фр.; 20 фр. **Аргентына:** 80 пэз.; 45 пэз.; 25 пэз.; 2 пэз. **Перасылка л[illegible]іцкай поштай каштуе падвойна. Падвойныя нумары каштуюць падвойна. Паадзіночныя нумары газэты разам з «Каласкамі» ўважаюцца за падвойныя.**

Банковае конто: Zeitung „Baćkauščyna", Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE"

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND"

THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER "THE FATHERLAND"

№ 40 (476) — Нядзеля, 25 кастрычніка 1959 г. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 13

Польскі Кастрычнік

ДА 3-ІХ УГОДКАЎ БЯСКРЫВА ВАЕ РЭВАЛЮЦЫІ Ў ПОЛЬШЧЫ

28-га чэрвеня 1956-га году работнікі аднаго зь вялікіх заводаў у Познані наладзілі мірную дэманстрацыю. Яны дамагаліся павышэньня заработнай платы і зьніжэньня працоўных нормаў. Яны дамагаліся свабодных выбараў і вываду савецкага войска з Польшчы. Карацей кажучы, іхныя дамаганьні зводзіліся да наступнага: «Хлеба і Свабоды!»

Дэманстрацыя была мірнай, аднак паліцыя пачала страляць у натоўп. На вуліцах палілася кроў. Людзі, абураныя паводзінамі паліцыі далучыліся да дэманстрантаў, і дэманстрацыя ператварылася ў паўстаньне.

І што сталася? Паліцыя была пераможаная, войска адмовілася здушваць паўстаньне. І толькі выкліканае адмысловае войска дзяржаўнай бясьпекі пачало жорстка распраўляцца зь мірным насельніцтвам Познані. Гэта выклікала такую вялікую хвалю абурэньня, што нават польскі камуністычны ўрад не адважыўся пайсьці на жорсткія рэпрэсіі ў дачыненьні да паўстанцаў.

Хваляваньні Польшчы дасягнулі найвышэйшага пункту ў кастрычніку — напярэдадні пленуму ЦК Польскай Аб'еднанай Работніцкай Партыі. Ува ўсёй краіне адбываліся мітынгі й дэманстрацыі, дзе народ дамагаўся прыходу да ўлады Ўладыслава Гамулкі.

Кіраўнікі польскай кампартыі зразумелі, што яны, як кажуць, сядзяць на вулкане й мусяць пайсьці на ўступкі. Аднак, супраць усякіх уступак выступіў ЦК КПСС.

Напярэдадні пленуму польскага ЦК партыі, Хрушчоў паклікаў у Маскву і кіраўнікоў польскай кампартыі й польскага ўраду. Аднак кіраўнікі польскай камуністычнай партыі, якія да гэтага часу паслухмяна выконвалі загады ЦК КПСС, адмовіліся ехаць у Маскву. І выйшла як у той прымаўцы: «Калі гара не пайшла да Магамэта, Магамэт прыйшоў да гары».

Дзевятнаццатага кастрычніка на падваршаўскім лётнішчы прызямліўся савецкі самалёт. Прыляцелі Хрушчоў, Молатаў, Кагановіч і Мікаян. Хрушчоў ня прыехаў у Варшаву з парожнымі рукамі: у польскі порт у Гданьску прыплыла савецкая ваенная бальтыцкая флёта, а савецкае войска, разьмешчанае ў паўдзённа-заходніх акругах Польшчы, пачало рух у кірунку Варшавы.

Хрушчоў выразна пагражаў інтэрвэнцыяй. Пагражаў ня толькі дэманстрацыйным перасоўваньнем флёты й войска.

Выйшаўшы з самалёту, ён пачаў лаяць кіраўнікоў польскай кампартыі, а з Гамулкам асабіста ня прывітаўся, назваўшы яго «зраднікам работніцай клясы».

У тым часе гэта была найкарацейшая замежная візыта Хрушчова бо яна трывала менш за 18 гадзін. 20-га кастрычніка ўраньні Хрушчоў вярнуўся ў Маскву. А пленум польскага ЦК партыі пачаў далейшую працу. І хоць савецкая флёта заставалася пад Гданьскам, а савецкае войска набліжалася да Варшавы, Гамулка — гэты «зраднік работніцкай клясы» — быў выбраны Першым сакратаром ЦК польскай кампартыі. Гэта было наўсуперак волі Масквы, але згодна з воляй польскага народу. І да гэтага часу ня шмат ведама, што гаварылі ў Варшаве на працягу 18-ці гадзін побыту Хрушчова. Адно ведама, што кіраўнікі польскай кампартыі шчыра сказалі, што яны ня маюць улады ні над народам, ні — што найгоршае — над польскай арміяй, і што савецкая інтэрвэнцыя можа прывесьці да вайны паміж Польшчай і Савецкім Саюзам.

Хрушчоў, зьліквідаваўшы Бэрыю й адсунуўшы Маленкова, ня чуўся моцным пры ўладзе й не адважыўся на вайну.

Ня гледзячы на тое, што падзеі ў Польшчы разгарнуліся наўсуперак волі Масквы, савецкая флёта адплыла спад Гданьску, а савецкая армія вярнулася на папярэднія становішчы. Сам Хрушчоў (пэўна-ж, біз энтузіязму) тэлефанічна павіншаваў Гамулку — гэтага, як ён перад тым называў, «зрадніка работніцкай клясы», з прыходам да ўлады.

Такім чынам, польскі Кастрычнік стаўся перамогай польскага народу наўсуперак кіраўніцтву польскай камуністычнай партыі й наўсуперак волі Масквы.

Няма сумлеву, што Гамулка — стары камуністы — ня быў для Палякаў ідэялам кіраўніка дзяржавы. Аднак ён быў найбольш лібэральным сярод усёй камуністычнай верхавіны, якая тады ў пераважнай бальшыні складалася із сталінцаў і скаралася перад Масквой. Таму зусім зразумелае, што зь дзьвёх няпрыемнасьцяў Палякі выбралі найменшую. Дамагаючыся ўлады для Гамулкі, Палякі не мелі ілюзіяў, што ён здабудзе поўную палітычную незалежнасьць і правядзе поўную дэмакратызацыю. Яны маглі толькі спадзявацца зьмякчэньня рэжыму, які ў тым часе ў Польшчы быў ня менш жорсткім, чымся ў Савецкім Саюзе.

Гамулка ў вялікай ступені апраўдаў ускладаныя на яго надзеі. Адразу пасьля прыходу да ўлады ён дамогся ад Хрушчова адкліканьня савецкіх ахвіцэраў, якім Сталін загадаў стацца Палякамі, і прызначаў на высокія становішчы ў польскай арміі. Хрушчоў (пэўна-ж вельмі неахвотна) мусіў згадзіцца. Такім чынам некалькі дзесяткаў савецкіх ахвіцэраў начале з маршалам Ракасоўскім мусілі зьняць польскія генэральскія мундзіры, апрануць савецкія й вярнуцца ў Савецкі Саюз. Усю гэтую зьненавіджаную зграю савецкіх генэралаў Палякі называлі «папамі» (pełniący obowiązki Polaka).

Ачысьціўшы армію ад расейскіх элемэнтаў, Гамулка дамогся ад Хрушчова перагляду польска-савецкіх гандлёвых дачыненьняў, якія былі вельмі крыўдлівымі для Польшчы. Новыя гандлёвыя ўмовы давалі Польшчы роўнае права з Савецкім Саюзам.

З увагі на сваё палітычнае, эканамічнае, а, перш за ўсё, на геаграфічнае палажэньне, Польшча не магла выступіць з г. зв. «камуністычнага блёку». Аднак урад, партыя й прапаганда доўга й цярпліва тлумачылі польскаму грамадзтву, чаму гэтага нельга зрабіць. Вось што сказала варшаўскае радыё 26-га кастрычніка:

«Калі мы нават ні маем у адносінах да Савецкага Саюзу пачуцьцяў шчырай прыязьні, дык лягічны аналіз палітычнага палажэньня павінен нас пераканаць, што мы ня можам адмовіцца ад саюзу з Савецкім Саюзам...»

У часе вугорскай рэвалюцыі Польшча — адзіная з гэтак званых «краінаў-сатэлітаў», выказала спачуваньні вугорскаму народу й не хваліла савецкай збройнай інтэрвэнцыі.

Польшча — адзіная краіна з камуністычнага блёку, якая не зважаючы на крывыя міны маскоўскіх верхаводаў, зьвярнулася да Амэрыкі па матар'яльную дапамогу й гэтую дапамогу атрымала.

У выніку дзесяцігадовай прымусовай калектывізацыі польская гаспадарка была дашчэнту зруйнаваная. Таму, не зважаючы на войструю крытыку савецкага кіраўніцтва, Гамулка пачаў гаварыць аб «сваім шляху да сацыялізму» й даў волю сялянам выступаць з калгасаў. Гэта прывяло да таго, што на працягу аднаго месяца 90% польскіх калгасаў самазьліквідавалася. Праўда, партыйныя кіраўнікі намаўляюць сялян, каб яны стваралі г. зв. каапэратыўныя гаспадаркі, аднак без мэтадаў прымусу.

У параўнаньні з Савецкім Саюзам, цэнзура ў Польшчы вельмі-ж лагодная. Палякі могуць чытаць замежную прэсу й літаратуру. Замежныя радыёвыя перадачы не заглушаюцца. Кажны польскі грамадзянін можа амаль без перашкодаў выехаць за граніцу. Штогоду дзесяткі тысяч Палякаў наведваюць заходнія краіны, адведваюць сваякоў на эміграцыі, а замежныя турыстыя езьдзяць па ўсёй Польшчы.

Вось, коратка, здабытыя ўступкі польскім народам у кастрычніку 1956 г.

Гэта, пэўна-ж, яшчэ ня можа й марыць наш беларускі народ.

пс

Хатка на... калёсах

У менскай газэце «Звязда» зь 9 кастрычніка б. г. у рубрыцы «На міжнародныя тэмы» зьявілася вымоўная зацемка Л. Прошкі пад загалоўкам «Хатка на ільду». Гэтая зацемка скіраваная супраць беларускае палітычнае эміграцыі, як яе называюць бальшавікі супраць «бебурнацаў» («беларускіх буржуазных нацыяналістаў») у сувязі з водзывам апошняе на візыту Хрушчова ў ЗША.

Выражэньне «хатка на ільду» мае азначаць лёс намаганьняў «бебурнацаў» і асабліва «бруднага мюнхэнскага лістка» — газэты «Бацькаўшчына» — перасьцерагчы заходнае грамадзтва перад перачасным захапленьнем амэрыканскай візытай Хрушчова й тымі ягонымі прапановамі «татальнага раззбраеньня», якія ён выкажыў зь кішэні ў Задзіночаных Нацыях. Адным словам, падобныя намаганьні «бебурнацаў», згодна думкі Л. Прошкі, загінуць так, як загінула ад сонечных праменьняў казачная хатка дзеда й бабкі, збудаваная імі на лёдзе, бо быццам-бы амэрыканская візыта й прапановы «міру й дружбы» Хрушчова знайшлі спачуваньне падтрымку й адабрэньне ў мільёнах сэрцах заходняга грамадзтва. «Прыходзіцца пашкадаваць затануўшых з хаткай дзеда й бабку, але што датычыць «бебурнацаў», дык туды ім і дарога!», — гэткім пажаданьнем канчае сваю зацемку Л. Прошка.

Магчыма гэтая зацемка й не зьвярнула-б на сябе ўвагу, калі-б яна ня была зьмешчаная ў воргане Цэнтральнага Камітэту Камуністычнай партыі БССР ды не падасьпела тая чарговая партыйная акцыя прапагандовага апрабаваньня амэрыканскае візыты Хрушчова, што праводзіцца цяпер у СССР у «гушчах народу». Што тычыцца першага, як відаць, маскоўскіх службістых у Менску вельмі ўстрывожыў той факт, што газэта «Бацькаўшчына» акрэсьліла некаторыя заходнія захапленьні прапагандовай візытай Хрушчова ў ЗША, як «цялячае захапленьне». Яны-ж адразу й устанавілі, што падобная «абраза» заходняга грамадзтва была вынікам распачлівага становішча «бебурнацаў», якія адчулі ломку «лёду халоднай вайны», а тым самым і правал іхнай «хаткі, збудаванай на гэтым лёдзе», правал тых іхных «сяродкаў на існаваньне» ці таго «карыта, скуль чэрпаліся сяродкі на правядзеньне падрыўной работы ў сацыялістычных дзяржавах». А наагул-жа, як заключаюць яны, «іншага ад «бебурнацаў» нельга было й чакаць. Людзі, якія не паважаюць, ненавідзяць свой народ, ня маюць павагі й да іншых народаў».

У сувязі з гэтым закідам «Зьвязды» хацелася-б зьвярнуць увагу на тую «хатку на калёсах», у якой раскачваюцца нашыя менскія прыхільнікі маскоўскага каляніялізму й наагул актуальная савецкая прапаганда хрушчоўскае «мірнае місіі» ў Задзіночаных Штатах Амэрыкі.

Так ужо склаўся гістарычны лёс усіх палітычных эміграцыяў, што яны ў бальшыні выпадкаў змушаныя жыць у «хатках на лёдзе» ці ў думках, часамі й ілюзіях, аб страчанай у тых ці іншых палітычных абставінах Бацькаўшчыне. Гэта не зьяўляецца для іх заганай, але наадварот прызнакам іхнай патрыятычнай стойкасьці, тым больш, калі такая эміграцыя змушаная была пакінуць свой край у выніку акупацыі гэтага краю чужацкай сілай. Да эміграцыяў апошняй катэгорыі належыць і сучасная беларуская палітычная эміграцыя, і яе не палохаюць усякія загрозы й абвінавачаньні маскоўскіх акупацыйных сілаў і ейных наймітаў у выглядзе сяньняшніх менскіх партбэсэсэраўцаў, знаючы, што гэтыя нападкі зьяўляюцца адзіным іхным выпрабаваным мэтадам у апраўданьні сваіх злачынстваў. Хоць і жывучы часова ў «хатцы на лёдзе», але ў думках аб сваёй Бацькаўшчыне, яна й надалей будзе раскрываць гэтыя злачынствы ды шукаць спачуваньня ў вольным сьвеце й падтрымкі ў змаганьні за канчатковае нацыянальнае вызваленьне свайго роднага краю, за нацыянальную свабоду свайго народу. Тымчасам сучасныя гаспадары сяняшняй БССР коцяцца ў хатцы, пастаўленай на калёсы маскоўскага каляніялізму, што й маюць дотык з роднай глебай толькі праз клапатлівы дагляд гэтых калёсаў, праз баразнаваньне імі ўпалых грудзей беларускай зямлі й беларускага гаротнага народу. Сваёй падтрымкай гэтага каляніялізму яны сьведама спрычыняюцца ня толькі да тэрытарыяльнага й эканамічнага рабунку Беларусі, але й да нацыянальна-культурнага абнішчаньня свайго народу. Дзякуючы іхнай гэтай авантурніцкай дзейнасьці Беларусь сталася сяньня абрабаванай таксама й гістарычна, якая, згодна іхнае канцэпцыі, быццам-бы ўзьнікла ня ў выніку гістарычнага разьвіцьця беларускай дзяржаўнасьці, але ў выніку так званай нацыянальнай палітыкі Леніна-Сталіна, нацыянальнай палітыкі расейскага народу. Ці ня гэтым толькі абумоўліваецца факт падтрыманьня імі культу расейскага народу, як народу з правам панаваньня над другімі народамі, абумоўліваецца тая сяньняшняя «сувэрэннасьць» БССР, якая не забясьпечвае навет права на жыцьцё й дзейнасьць самым менскім партбэсэсэраўцам.

Што-ж датычыць амэрыканскае візыты Хрушчова, дык мы змушаныя яшчэ адзін раз сказаць, што яна зьяўляецца чыстай вады прапагандай. Довадам гэтага ёсьць ня толькі агульная нясумленнасьць Масквы ў падыходзе да вырашэньня міжнародных праблемаў. Гэта хоць-бы відаць з савецкага становішча пры разглядзе ў Задзіночаных Нацыях справы Тыбэту. Як ведама, гэтая тыбэцкая праблема была названая Масквой «амэрыканскай правакацыяй», і ейны разгляд у ЗН усяляк байкатаваўся блёкам падсавецкіх краінаў. Што-ж пасьля такіх дачыненьняў да разьвязаньня праблемаў людзтва могуць азначаць тыя «мірныя» прапановы Хрушчова ў ЗША? Таксама самое савецкае разрэкламаванае амэрыканскае візыты Хрушчова ня мае нічога супольнага зь мірнымі ін-

(Заканчэньне на 2-ай бачыне)

На паперы і ў запраўднасьці

У пастанове чэрвеньскага пленуму ЦК КПСС, які адбыўся пасьля XXI зьезду камуністычнай партыі, было адзначана аб «неабходнасьці ўсемагчымага ўмацаваньня й захаваньня срогай дзяржаўнай дысцыпліны». Гэтае патрабаваньне пленуму мае мэтай спыніць непажаданыя для камуністычнай партыі мэтады, якія ўжываюцца кіраўнікамі прамысловых прадпрыемстваў, саўгасаў й калгасамі пры выконваньні імі вытворчых плянаў.

Асабліва шырока парушаецца дзяржаўная дысцыпліна ў саўгасах і калгасах. Пакажам на некалькі фактаў. У мінулым годзе ў Новасібірскай вобласьці ў часе збору ўраджаю й здаваньня збожжа дзяржаве «адно й тое-ж збожжа, пакінутае на перахаваньне ў некаторых калгасах і саўгасах, афармлялася двойчы: як прададзенае дзяржаве й як насеннае». (Партийная жизнь, № 15, 1959, бач. 5). У гэтай вобласьці, як гаворыцца ў артыкуле, саўгасы й калгасы часта атрымоўвалі насенныя й кармовыя пазыкі ад дзяржавы. Гэтымі пазыкамі пакрываліся недахопы збожжа. Як было выяўлена, гэтыя апэрацыі прынесьлі «вялікую шкоду сельскай гаспадарцы вобласьці».

Прыведзеныя факты ў Новасібірскай вобласьці мелі масавы характар і праводзіліся не безь ведама былога сакратара абкому Кобелева й старшыні аблвыканкому Жукоўскага. Прычыны, якія штурхнулі кіраўнікоў саўгасаў і калгасаў стаць на шлях «ашукоўваньня» дзяржавы — вельмі ясныя. Відаць, кіраўнікі партыі вобласьці, жадаючы выслужыцца перад Масквой, а магчыма й пад ціскам прадстаўнікоў цэнтру, былі змушаныя падпісаць ад імя калгасаў і саўгасаў вобласьці нявыканальныя сацыялістычныя забавязаньні аб здачы збожжа дзяржаве. Сутыкнуўшыся зь немагчымасьцяй звычайным шляхам выканаць падпісанае забавязаньне, кіраўнікі саўгасаў і калгасаў зь ведама й згоды абласнога партыйнага кіраўніцтва й сталі на шлях ашукоўваньня дзяржавы.

Крыху іншы характар парушаньня дзяржаўнае дысцыпліны мела месца ў калгасе «Расея» Стаўрапальскага краю. На працягу раду гадоў гэты калгас лічыўся ўзорнай гаспадаркай. Слава аб калгасе й ягоным старшыні Н. Лыскіне гучэла па ўсім Савецкім Саюзе. Кіраўніцтва Усесаюзнае акадэміі сельскагаспадарчых навук у 1957 годзе выбрала гэты калгас для правядзеньня там выязной сэсіі акадэміі з выкліканьнем туды шматлікіх кіраўнікоў калгасаў і саўгасаў ды іншых дзеячоў сельскае гаспадаркі СССР. Мэтай сэсіі было паказаць на прыкладзе ўдачаў калгасу «Расея» перавагу калгаснага ладу. У гэтым калгасе матар'яльнае забясьпечаньне калгасьнікаў і бытавыя ўмовы былі значна вышэйшыя, чымся ў іншых гаспадарках. Сябры гэтага калгасу ня мелі ніколі жаданьня перайсьці на статус работнікаў саўгасу. Слава старшыні калгасу расла. Яго можна было бачыць на экранах кіно, на фатаграфіях у газэтах і часапісах. Аб гаспадарчых удачах калгасу арганізаваліся адумысловыя радыеперадачы. Лыскін у 1957 годзе фігураваў, як адзін з актыўных ініцыятараў пераданьня калгасам сельскагаспадарчае тэхнікі з машына-трактарных станцыяў.

Чым-жа закончылася праслаўленая дзейнасьць старшыні калгасу Лыскіна? На гэтае пытаньне знаходзім вычэрпваючы адказ у артыкуле «Слава и бесславие» («Известия», 28. 8. 1959). Выяўляецца, што Лыскін у сваёй працы, як гаворыцца ў артыкуле, «культываваў у калгасе скнарасьць, смагу да нажывы, разбэшчваючы людзей, зь якімі ён сутыкаўся блізка». Скнарасьць гэтая праявілася ў рэалізацыі калгаснай прадукцыі па высокіх цэнах у 1952—53 гадох у шматлікіх гарадох і мясцовасьцях СССР. Не забыўся Лыскін і на сябе. Яму зь Менску было прывезена 48 тысяч рублёў за прададзеныя ягоныя собскія прадукты. Самай буйнай гаспадарчай апэрацыяй Лыскіна было накіраваньне з калгасу на Сахалін 352 тонаў сланэчнікавага семя. «Сахалінская апэрацыя» пакрыла грашовы недахоп ад жывёлагадоўлі ў калгасе й дала калгасу каля 9 мільёнаў рублёў. Як

(Заканчэньне на 3-яй бачыне)

Праблема мовы ў Савецкім Саюзе

Савецкая прэса апошнімі часамі прысьвячае шмат увагі пытаньню нацыянальных дачыненьняў, канстатуючы ўзмацненьне т. в. «нацыяналістычных тэндэнцыяў» у нацыянальных рэспубліках Савецкага Саюзу.

Праклямуючы на XXI зьезьдзе КПСС пачатак новага этапу ў разьвіцьці савецкага грамадзтва, гэтак званы пэрыяд разгорнутага будаўніцтва камунізму ў СССР, кіраўніцтва ЦК КПСС вельмі мала паклапацілася аб распрацоўцы тэарэтычных палажэньняў пабудовы савецкага грамадзтва ў наступаючым пэрыядзе. Тэарэтычныя разважаньні Хрушчова на зьезьдзе над гэтым пытаньнем датычылі галоўным чынам эканамічных праблемаў гэтага грамадзтва, аналізу вытворчых дачыненьняў і распадзелу працы ў ім, прынцыпу яго аплаты, гэта значыць — перадумоваў, што забясьпечваюць, паводля азначэньня савецкага кіраўніцтва, стварэньне матар'яльна-тэхнічнай базы камунізму. Пытаньні духовага аблічча будучага грамадзтва й яго сяброў у дакладзе Хрушчова і ў рэзалюцыях зьезду зусім не закранутыя.

Заўважаецца, што ўсе гэтыя праблемы ЦК КПСС пробуе нагнаць публікаваньнем тэарэтычных артыкулаў аб ідэялягічных пытаньнях у сваіх друкаваных органах.

У сувязі з тым, што ўсё больш і больш насьвятляюцца й пытаньні нацыянальных дачыненьняў у будучым новым грамадзтве, функцыяў нацыяў у ім ды ролі мовы, як фактару, што вызначае форму новай, павіннай стацца ў камуністычным грамадзтве ня толькі паводля зьместу, але й паводля формы камуністычнай, культуры.

Апошнімі часамі зьявілася шмат артыкулаў аб пытаньнях нацыянальных дачыненьняў у новым савецкім грамадзтве.

«Уваход СССР у пэрыяд разгорнутага будаўніцтва камуністычнага грамадзтва паказвае сабой новы этап у разьвіцьці сацыялістычных нацыяў і нацыянальных дачыненьняў», — пішацца ў «Вопросах философии» (№ 7, 1959, б. 35).

У чым-жа канкрэтна павінна праявіцца новасьць нацыянальных дачыненьняў у СССР у надыходзячым пэрыядзе? У тэарэтычных артыкулах аб гэтым пытаньні вельмі шмат старое фразэалёгіі аб срогай пасьлядоўнасьці ў ажыцьцяўленьні й на новым этапе савецкага грамадзтва «ленінскіх прынцыпаў» нацыянальнай палітыкі партыі. Аднак усё яскравей і яскравей прабіваецца цьверджаньне аб неабходнасьці пераходу да зьліцьця нацыяў і нацыянальных культураў у СССР. Ужо цяпер галоўным стрыжнём гэтае канцэпцыі — гэта неабходнасьць стварэньня (увядзеньня) адзінае «агульналюдзкое» (інтэрнацыянальнае) мовы. У тэарэтычным воргане ЦК КПСС, часапісе «Коммунист» (№ 13, 1959, б. 39) з гэтае нагоды гаворыцца:

«Зьліцьцё нацыяў і нацыянальных культураў нельга ўявіць як працэс, які можа пачацца толькі пасьля перамогі камунізму ўва ўсіх краінах сьвету. Стварэньне ў будучыні адзінае агульналюдзкое мовы й зьліцьцё нацыянальных культураў у вадну агульналюдзкую культуру — гэта складаны й доўгі шлях, які, на нашу думку, мае свой пачатак ужо ў нашай рэчаіснасьці».

Аб тым, як кіраўніцтва ЦК КПСС намерваецца разьвязаць праблему «агульналюдзкое мовы» камуністычнага грамадзтва, гаворыцца ў часапісе «Вопросы философии» (№ 7, 1959, б. 41).

«На базе агульнай для ўсіх нацыяў сацыялістычнай сыстэмы гаспадаркі й адзінага дзяржаўнага ладу, а таксама адзінай сацыялістычнай паводля зьместу культуры зьявілася неабходнасьць агульнае для ўсіх нацыяў мовы. Функцыі такое мовы міжнацыянальных зносінаў выконвае расейская мова — мова вялікага народу».

Такім чынам расейская мова ўжо цяпер абвяшчаецца мовай «міжнацыянальных зносінаў» ня толькі для народаў, што цяпер уваходзяць у склад Савецкага Саюзу, але й для «ўсіх нацыяў сацыялістычнае сыстэмы», гэта значыць — для ўсіх краінаў камуністычнага блёку.

Аб умацаваньні ейных інтэрнацыянальных функцыяў у будучыні далей гаворыцца наступнае:

«У працэсе далейшага будаўніцтва камунізму ўсё больш будзе збольшвацца роля расейскае мовы, як мовы міжнацыянальных зносінаў сацыялістычных нацыяў» (Тамсама).

Імкненьне ЦК КПСС да русыфікацыі моваў і культураў народаў СССР, як і падрыхтоўка перадумоваў для абвешчаньня расейскае мовы ў будучыні адзінай мовай сусьветнага камунізму — зьявішча ня новае.

Асабліва заўважна яно ўзмоцнілася ад часу Другое сусьветнае вайны, калі для ратаваньня палажэньня на франтох вайны патрабавалася перагледзець нацыянальную палітыку, выцягваючы на паверхню ўсе атрыбуты раней асуджанага вялікарасейскага шавінізму й місіянізму. Ужо тады расейская нацыя была афіцыйна пераведзена з катэгорыі роўнай сярод роўных у катэгорыю «выдатнай і кіруючай нацыі» сярод іншых роўных (БСЭ, т. 29, 1954, б. 309).

Кіраўніцтва ЦК КПСС афіцыйна падзяліла нацыі ў СССР на вышэйшую — кіруючую й ніжэйшыя — кіраваныя або падпарадкаваныя.

Такім чынам, ухіл у нацыянальнай палітыцы камуністычнай партыі пачатку трыццатых гадоў — «каўцкіянскі сацыял-шавінізм», зь якім у той час вялося моцнае змаганьне, цяпер ператварыўся ў генэральную лінію тэй-жа КПСС. У той час Сталін у дакладзе на XVI зьезьдзе ВКП(б) 27. 6. 1930 году казаў:

«Ці-ж ня ясна, што дамагаючыся аднае агульнае мовы ў межах аднае дзяржавы, у межах СССР, яны дабіваюцца ў сутнасьці справы аднаўленьня **прывілеяў** пануючай раней мовы, а пайменна — **вялікарасейскай** мовы? (И. Сталин, Соч., т. 12, б. 365).

Цяпер-жа гэты «сацыял-шавінізм» легалізуецца, пад яго падводзіцца тэарэтычная база. А найважнейшае тое, што цяпер упяршыню афіцыйна праводзіцца рэвізія сталінскіх палажэньняў аб праблеме мовы сусьветнага камунізму. Так аб праблеме мовы пераможнага сусьветнага сацыялізму ён казаў у 1930 годзе:

«У пэрыяд перамогі сацыялізму ў сусьветным маштабе, калі сацыялізм замацуецца і ўвойдзе ў быт, нацыянальныя мовы нямінуча павінны зьліцца ў вадну агульную мову, якая, зразумела, ня будзе ні вялікарасейскай, ні нямецкай, а чымсьці новым» (Сталин, Соч., т. 13, 1953, б. 5).

Хаця пасьляваенная палітыка ў пытаньнях мовы ў СССР самога Сталіна таксама як і палітыка цяперашняга кіраўніцтва ЦК КПСС разьвівалася ў зусім супрацьлежным да гэтага палажэньня кірунку, ягонае афіцыйнае адмаўленьне ажыцьцяўляецца якраз цяпер.

Гэтыя новыя партыйныя ўстаноўкі аб будучыні расейскае мовы бязумоўна зробяць уплыў на ўзмацненьне русыфікацыі ня толькі ў нацыянальных рэспубліках СССР, але таксама і ў краінах-сатэлітах. Расейская мова ў школах краін-сатэлітаў ужо цяпэр зьяўляецца абавязкавым прадметам.

Зьвяртае на сябе ўвагу той факт, што з практыкаваных дасюль двух мэтадаў русыфікацыі нацыянальных моваў — скрыжоўваньне расейскае мовы зь нерасейскімі й насаджваньне расейскае мовы ў цэласьці — цяпер выразную перавагу аддаецца апошняму, і гэта зразумела чаму.

Справа ў тым, што шлях русыфікацыі нацыянальных моваў пры дапамозе

(Заканчэньне на 3-яй бачыне)

Памёр генэрал Маршал

16-га кастрычніка ў Вашынгтоне, у веку 78-мі год памёр выдатны амэрыканскі ваенны й дзяржаўны дзеяч генэрал Джордж Маршал.

Генэрал Маршал стаўся ведамым дзякуючы сваім ваенным здольнасьцям ужо ў Першую сусьветную вайну. У часе Другой сусьветнай вайны, Маршал на становішчы начальніка штабу арміі кіраваў усімі ваеннымі апэрацыямі амэрыканскіх арміяў. На ягонае жаданьне, генэрал Айзэнгаўэр быў прызначаны галоўнакамандуючым саюзнага войска ў Эўропе. Пасьля Другой сусьветнай вайны Маршал займаў шэраг важных дзяржаўных становішчаў. Ён быў асабістым прадстаўніком прэзыдэнта Трумана ў Кітаі, дзяржаўным сакратаром, і, урэшце, міністрам абароны. У той час, калі ён быў на становішчы дзяржаўнага сакратара, Маршал быў галоўным ініцыятарам пляну эканамічнай дапамогі эўрапэйскім дзяржавам, якія пацярпелі ад вайны. Гэты плян укаранаваўся бліскучым посьпехам, і цяпер ведамы ў гісторыі, як «плян Маршала». У 1951-ым годзе Маршал падаўся ў адстаўку. У 1952-ім годзе ён атрымаў Нобэлеўскую прэмію міру. Вестка аб сьмерці генэрала Маршала сустрэла жывы водгук у Амэрыцы, Канадзе і ўва ўсіх краінах Заходняй Эўропы. У адмысловым звароце да амэрыканскага народу, прэзыдэнт Задзіночаных Штатаў Айзэнгаўэр заявіў: «Як жаўнер і дзяржаўны дзеяч, генэрал Маршал прысьвяціў усё сваё жыцьцё свайму народу. Дзякуючы ягонай рашучасьці, настойлівасьці, мужнасьці й мудрасьці, наша краіна і ўвесь вольны сьвет захавалі свабоду й замацавалі мір». Із свайго боку, дзяржаўны сакратар Гэртэр заявіў, што стойкасьць, энэргія й сьціпласьць нябожчыка генэрала Маршала зьяўляюцца сьветлым прыкладам для ўсіх, хто ідзе па ягоным шляху.

Палітычныя дзеячы ўсяго заходняга сьвету пераслалі тэлеграмы на ймя прэзыдэнта Айзэнгаўэра із спагадай з прычыны сьмерці выдатнага ваеннага й палітычнага дзеяча Задзіночаных Штатаў. Міністар замежных справаў Італіі Пэльля заявіў, што ўся Італія з удзячнасьцяй згадвае генэрала Маршала, якому яна забавязаная аднаўленьнем і росквітам свае народнае гаспадаркі пасьля вайны. У тэлеграме міністра замежных справаў Бэльгіі Віны гаворыцца, што пасьляваенная дзейнасьць генэрала Маршала паклала аснову цяперашняга росквіту Заходняй Эўропы. Выступаючы ў радыё, заходня-нямецкі канцлер Адэнаўэр сказаў, што ўпяршыню ў гісторыі моцны й багаты амэрыканскі народ пасьля пераможнай вайны выцягнуў пераможаным руку дапамогі, даўшы ім магчымасьць ізноў аднавіць разбуранае. У ліку ініцыятараў гэтага шляхотнага гістарычнага чыну», — заявіў Адэнаўэр, — «імя генэрала Маршала стаіць на першым месцы».

Хатка на... калёсах

(Заканчэньне з 1-ай бач.)

тэнцыямі. Так ужо прынята ў Савецкім Саюзе, што самыя небясьпечныя й сваекарысныя мерапрыемствы партыі павінны прыкрывацца апранахай прапагандовай шуміхі, «усенародным адабрэньнем». Тое самае мы й наглядаем у выпадку разрэклямаваньня ў СССР гэтае амэрыканскае візыты Хрушчова. У першую чаргу яна названа «гістарычнай візытай», што ў савецкай інтэрпратацыі азначае палітычна неабходнае мерапрыемства. З другога боку з гэтае візыты мантуюцца кінафільмы, якімі партыя думае закідаць ня толькі Савецкі Саюз, сваіх сатэлітаў, але й вольны сьвет, пішуцца аб ёй кнігі, што ў хуткасьці выйдуць мільённым тыражом, а па ўсім Савецкім Саюзе праходзіць хваля «ўсенароднага» яе адабрэньня, выносячы рэзалюцыі-падзякі Хрушчову й забавязваючы савецкае грамадзтва «яшчэ больш працаваць для дабра міру». Ведама, гэтая «ўсенародная радасьць і падтрымка» былі-б яшчэ больш эфэктоўнымі, калі-б, скажам, Хрушчоў кінуў кліч падрыхтоўкі да вайны, бо савецкаму грамадзтву заўсёды застаецца толькі адна магчымасьць — апрабоўваць тое, што ўжо даўно было задумана дыктатарам.

З гэтага гледзішча й візыту Хрушчова ў ЗША можна было-б акрэсьліць як прапагандовую хатку на калёсах, і ня толькі таму, што яна характэрная савецкая прапаганда, але тым больш, што партыя практыкуе мэтад перасовачнай прапаганды — прапаганды на калёсах.

Вось-жа нашых менскіх нявольнікаў затрывожыла ў першую чаргу крытыка дзейнасьці іхнага хлебадаўцы, наагул крытыка савецкай каляніяльнай сыстэмы й савецкага імпэрыялізму. Для абароны гэтага ганебнага зьявішча, як і для самаабароны ім таму й прыходзіцца прыбягаць да ачарненьня дзейнасьці беларускае палітычнае эміграцыі. Аднак гэта дарэмныя натугі, бо не ачарніць ім тое, што вяжыцца зь інтарэсамі народу, мае глыбокі нацыянальны сэнс і ідэю. Хоць і цяпер загнаная ў сілу палітычных абставінаў на лёд, трэба быць упэўненым, што гэтая ідэя не засуджана на зьнікненьне й з часам яна ўсё-такі пераможа зло, якое пануе ў БССР і знайшло прытулішча таксама ў той «нацыянальнай» хатцы — у сяняшнім бэсэсэраўскім урадзе.

П. Залужны

Колькі Беларусаў у канцэнтрацыйных лягерох СССР

У канцы леташняга году ў выдавецтве Латыскага Нацыянальнага Фонду ў Штакгольме зьявілася кніжка Адольфа Шыльдэ «Выгоды зь нявольніцтва. Балтыцкія зьняволеныя работнікі й ссыльныя пад Сталінам і Хрушчовам». Кніга напісаная на аснове апытаньня каля дзьвюх тысячаў нямецкіх і аўстрыяцкіх ваеннапалонных, што былі выпушчаныя з Савецкага Саюзу ў часе ад кастрычніка 1955 г. да канца 1957 г.

На аснове багатага матар'ялу аўтар робіць выснаў, што ніякія дэкрэты й амнэстыі ня зьменшылі колькасьці вязьняў у Савецкім Саюзе, на дармавой працы якіх у вялікай меры базуецца савецкая эканоміка. Паводля Шыльдэ, і цяпер у СССР — больш за 15 мільёнаў канцлягернікаў.

Апісваючы лягеры Варкуты, аўтар падае склад аднаго з варкуцкіх лягероў паводля нацыянальнасьцяў. Ён піша:

«У вадным зь лягераў Варкуты, у якім лік палітычных вязьняў да 1956 году вагаўся паміж 3 500 і 4 200, склад паводля нацыянальнасьцяў згодна зь сьветчаньнем аднаго Сэрба, што вярнуўся ў вольны сьвет, быў гэткі:

Украінцаў	40 %
Балтаў (Латышоў, Эстонцаў, Летув.)	32 %
Беларусаў	**15 %**
Немцаў	4 %
Палякаў	2 %
Румынаў і Чэхаў	2 %
Расейцаў	**2 %**
Югаславаў	1,5%
Жыдоў	1 %
Розных азіяцкіх народаў	0.5%

Пра Беларусаў знаходзім сьветчаньні і ў іншым месцы кніжкі.

П. УРБАН

Да пытаньня аб савецкай нацыянальнай палітыцы

Гаворачы аб савецкай нацыянальнай палітыцы, у першую чаргу трэба мець на ўвазе ейную ўзаемасувязь з марксістаўскім прынцыпам аб інтэрнацыянальным адзінстве пралетарыяту, з аднаго боку, і традыцыйнымі праявамі вялікадзяржаўніцкіх тэндэнцыяў расейскага камунізму,[1]) з другога. Першы прынцып, які мае ў сабе чыста тэарэтычны й абстрактны зьмест, вымагае падпарадкаваньня нацыянальнага пытаньня галоўнай праблеме сацыялістычнай рэвалюцыі — праблеме аб дыктатуры пралетарыяту, у той час, як другая тэндэнцыя, падказваная жыцьцёвай практыкай і якая, як будзем бачыць далей, разьвіваецца наўсуперак першаму прынцыпу, і часамі навет ігнаруючы яго мае на ўвазе толькі абарону гістарычных інтарэсаў расейскага народу на шкоду прапагаваным ідэялам камунізму й нацыянальным інтарэсам іншых падсавецкіх народаў. Менавіта ў гэтай узаемасувязі трэба шукаць тыя парадоксы й тыя заганныя бакі савецкай нацыянальнай палітыкі, якія даюць усе падставы зрабіць выснаў, што яна накіраваная ў канчальным выніку толькі да абароны гістарычных інтарэсаў расейскага народу.

Кіруючыся быццам-бы гэтым прынцыпам пралетарскай салідарнасьці ў змаганьні за ажыцьцяўленьне сацыялістычнай рэвалюцыі, бальшавікі й асабіста Ленін аж да кастрычніцкага перавароту ў Расеі ў 1917 годзе ўсімі сіламі супрацьставіліся ня толькі ідэі разьдзелу Расейкай Імпэрыі на паасобныя больш-менш незалежныя нацыянальныя рэспублікі, але й ідэі стварэньня ў ейных межах нацыянальна-культурных аўтаноміяў. Не магло таксама быць мовы аб фэдэральным ладзе будучай сацыялістычнай дзяржавы. А гэта таму, — як адзначаў Ленін у сваім артыкуле «Крытычныя заўвагі да нацыянальнага пытаньня», — напісаным у 1913 годзе, што бальшавікі ўважалі, што «цэнтралізаваная вялікая дзяржава зьяўляецца вялізарным гістарычным крокам наперад ад сярэднявяковай раздробленасьці да будучага сацыялістычнага адзінства цэлага сьвету, і інакш, як праз такую дзяржаву (неразрыўна зьвязаную з капіталізмам) няма і быць ня можа шляху да сацыялізму».[2])

У праграме РСДРП, прынятай у 1913 годзе на Другім зьезьдзе партыі, разьвязаньне нацыянальнага пытаньня прадбачвалася толькі ў наступных межах: а) шырокае мясцовае самакіраўніцтва; акруговае самакіраўніцтва для тых мясцовасьцяў, якія вырозьніваюцца асаблівымі бытавымі ўмовамі і складам насельніцтва; б) права насельніцтва атрымоўваць асьвету ў роднай мове, забясьпечанае стварэньнем на кошт дзяржавы й органаў самакіраўніцтва неабходных школаў; права кажнага грамадзяніна ўжываць родную мову нароўні з дзяржаўнай ўва ўсіх мясцовых, грамадзкіх і дзяржаўных установах; в) права на самавызначэньне ўсіх нацыяў, якія ўваходзяць у склад дзяржавы.[3]) Такім чынам, разьвязаньне нацыянальнага пытаньня зводзілася толькі да прызнаньня нерасейскім народам **права** на карыстаньне роднай мовай, якая ў сваю чаргу выціскалася **агульнадзяржаўнай расейскай мовай.** Што тычыцца палажэньня гэтай праграмы аб «праве на самавызначэньне ўсіх нацыяў», дык гэта было толькі справай партыйнай тактыкі. Аб тым, між іншага адкрыта гаварыў сам Ленін ў сваім лісьце да С. Г. Шаумяна з 6 сьнежаня 1913 году, дзе ён адзначаў, што «права на самавызначэньне — гэта выключэньне з нашай агульнай перадумовы цэнтралізму. Выключэньне гэтае, бязумоўна, неабходнае перад фактам чорнасоценскага вялікарасейскага нацыяналізму, і найменшая адмова ад гэтага выключэньня зьяўляецца апартунізмам, дурненькай гульнёй на карысьць вялікарасейскага чарнасоценскага нацыяналізму. Але выключэньне нельга тлумачыць шырока. **Нічога**, абсалютна нічога, апрача **права** на аддзяленьне, тут няма і быць не павінна».[4])

Аднак, з агульным разьвіцьцём нацыянальна-вызвольных рухаў нерасейскіх народаў Расейскай Імпэрыі, асабліва ў сувязі з гэтым разьвіцьцём пасьля ажыцьцяўленьня ў Расеі Лютаўскай рэвалюцыі, павінна была таксама зьмяніцца й тактыка бальшавікоў у нацыянальным пытаньні. Упяршыню Ленін прызнаў дапушчальнасьць фэдэратыўнага ладу будучай сацыялістычнай дзяржавы, як пераходнай формы да «цэнтралістычнай рэспублікі» толькі напярэдадні кастрычніцкага перавароту, у сваёй працы «Дзяржава і рэвалюцыя», якая была напісаная ў ліпені-верасьні 1917 году.[5]) Першым праграмным дакумантам бальшавіцкай партыі ў нацыянальным пытаньні была «Дэклярацыя правоў народаў Расеі», абвешчаная пасьля кастрычніцкага перавароту 2 (15) лістапада 1917 году, і які часта выкарыстоўвае цяпер партыя, уважаючы яго ўзорам сусьветна-гістарычнага значэньня ў разьвязаньні нацыянальнага пытаньня, вядучы ад яго генэалёгію свае нацыянальнае палітыкі. У ім адзначалася: «Выконваючы волю зьездаў Саветаў, Савет народных камісараў пастанавіў пакласьці ў аснову свае дзейнасьці ў пытаньні аб нацыянальнасьцях Расеі наступныя прынцыпы: 1) роўнасьць і сувэрэннасьць народаў Расеі; 2) права народаў Расеі на вольнае самавызначэньне, аж да аддзяленьня й стварэньня самастойнай дзяржавы; 3) скасаваньне ўсіх і ўсякіх нацыянальных і нацыянальна-рэлігійных прывілеяў і абмежаваньняў; 4) вольнае разьвіцьцё нацыянальных мяншыняў і этнаграфічных групаў, якія насяляюць тэрыторыю Расеі».[6]) Як бачым, партыя зрабіла такім чынам вялізарны прагрэсыўны крок наперад у нацыянальным пытаньні, але, нажаль, гэта было толькі праграмнай дэклярацыяй і засталося ёю, ня прынёсшы істотных зьменаў у жыцьці народаў, якія ўваходзяць у склад СССР.

Як мы адзначалі вышэй, гэтыя зьмены ў нацыянальнай палітыцы бальшавікоў былі вымушаныя мамэнтам часу. Пра гэта адкрыта гаварыў Сталін, адзначаючы ў заўвагах да свайго артыкулу «Супраць фэдэралізму», напісаных у сакавіку 1917 году, што «гэтую эвалюцыю пагляд.аў партыі ў пытаньні аб дзяржаўнай фэдэрацыі й наагул у нацыянальным пытаньні трэба тлумачыць трымя прычынамі. Папершае, тым, што ў мамэнт Кастрычніцкага перавароту шэраг нацыянальнасьцяў Расеі **выявіўся фактычна** (падкр. Рэд.) у стане поўнага аддзяленьня і поўнай адарванасьці адна ад аднае, дзеля чаго фэдэрацыя выявілася крокам наперад ад разрозьненасьці працоўных масаў гэтых нацыянальнасьцяў да іхнага збліжэньня, да задзіночаньня. Падругое, тым, што самыя формы фэдэрацыі, што вызначаліся ў працэсе савецкага будаўніцтва, выявіліся далёка ня так супярэчнымі мэтам эканамічнага збліжэньня працоўных масаў нацыянальнасьцяў Расеі, як гэта магло здавацца раней, ці навет, зусім ня супярэчнымі гэтым мэтам, як паказала ў далейшым практыка. Патрэйцяе тым,

З радыёвай хвалі «Свабода»

Да дзевяностагодзьдзя нараджэньня Адама Гурыновіча

Адам Гурыновіч належыць да тых сьветлых постацяў нашага адраджэньня XIX стагодзьдзя, якія будуць заўсёды прыкладам для беларускае моладзі ў ейным нясупынным змаганьні з панявольнікамі роднага краю.

Нарадзіўся Гурыновіч у 1869-ым годзе ў хвальварку Кавалі. Вялейскага павету. Пачатковую асьвету атрымаў дома, пасьля вучыўся ў Вільні.

Паходзячы з заможнае сям'і, малады Гурыновіч нязвычайна войстра адчуваў сацыяльны й нацыянальны зьдзек, што чынілі беларускаму народу царскія прыгнятальнікі. Мураўёўская рэакцыя была тады яшчэ ў поўнай сіле: беларуская мова забароненая, навучальныя й культурныя ўстановы пазачыняныя, гістарычныя духовыя вартасьці краю зрабаваныя або патаптаныя. Але ў паняволеным народзе жыла памяць бунтарнага Кастуся Каліноўскага й геройскага змаганьня паўстанцаў супраць царскіх прыгнятальнікаў.

Ідэя вызваленьня Беларусі, хоць скрываўленая мураўёўскім перасьледам, будзіла жывы водгук у душах беларускае моладзі. Водгук гэты ў вельмі раньнім веку пачуў у сабе і Гурыновіч. Ён пачаў уважліва прыглядацца да жыцьця паднявольнага краю, і ня мог не заўважыць у нетрах свайго прыгнобленага люду вялікіх багацьцяў народнай душы. Ягоную ўвагу прыцягнула да сябе народная творчасьць. Будучы паэтам пачаў цікавіцца жыцьцём народу, запісваць ягоныя песьні, легэнды, байкі. А пасьля, грунтуючыся на народных скарбах, пачаў і сам пісаць. Скончыўшы Віленскую Гімназію, Адам Гурыновіч паехаў на навуку ў Пецярбург і запісаўся там у тэхналягічны інстытут.

У тагачаснай сталіцы царскай імпэрыі, дзе вучылася шмат беларускае моладзі — гарачых патрыётаў нацыянальнага адраджэньня Беларусі — Гурыновіч адразу-ж уліваецца ў рэвалюцыйнае студэнцкае жыцьцё. Ён стаецца сябрам заснаванае ў 1889 годзе студэнцкае арганізацыі пад назовам «Кружок моладзі польска-літоўска-беларускай і маларускай». Прыяжджаючы з Пецярбургу на Беларусь, ён шырака распаўсюджваў ідэю вызваленьня роднага краю з-пад чужацкага панаваньня. Ён дакладна ведаў гісторыю паўстаньня Каліноўскага, належаў да гуртка, дзе сьвята ўшаноўвалася геройства Грынявецкага, быў вельмі блізка азнаёмлены з абуджальнай паэзіяй Францішка Багушэвіча. Да Багушэвіча паэта ставіўся з асабліва вялікай пашанай, насьлядоўваючы яго ў сваіх творах. Гэта Багушэвічу пісаў ён, чуючыся ягоным насьлядоўнікам і пераймальнікам.

«Дзякуй табе, браце, і за тыя словы,
Што ўспомнілі гукі нашай роднай мовы.»

У 1893-ім годзе ў Кракаве, за свой уласны кошт, Адам Гурыновіч выдае кніжку пад загалоўкам «Зборнік беларускіх твораў». У тым-жа самым 1893-ім годзе царская паліцыя арыштавала паэту. Здарылася гэта ў Вільні ў доме бацькоў, калі сярод ягоных папераў у часе вобыску паліцыя знайшла напісаны ім беларускі верш, у якім паэта заклікаў беларускі народ прачнуцца й ськінуць зь сябе ярмо царызму. Арыштаваны Гурыновіч апынуўся ізноў у Пецярбургу, гэтым разам — у Петрапаўлаўскай Крэпасьці. У турме ён прасядзеў блізу году ды моцна падняпаў здароўем. Хворага, яго выпусьцілі зь няволі, але аддалі пад нагляд паліцыі ў двор ягонага бацькі ў Крыстанопалі Сьвянцянскага павету. Вярнуўшыся дамоў із зруйнаваным здароўем, Гурыновіч захварэў на чорную воспу, што прывёз з сабой з паўночнае сталіцы, і ў студзені 1894-га году памёр, пражыўшы ня поўных 25 гадоў. Паліцыя пільна сачыла за паэтам, і ў вестку пра ягоную сьмерць не паверыла датуль, пакуль маці нябожчыка не паказала жандарам труп свайго замучанага сына.

Ня гледзячы на тое, што Адам Гурыновіч — ахвяра **царскага** перасьледу, быў час, што і ў **савецкай** Беларусі пра яго нельга было згадваць — толькі таму, што Гурыновіч — беларускі патрыёт. Цяпер беларуская цэнзура крыху паднялаа забараняльную заслону. Імя паэты й некаторыя ягоныя творы згадваюцца — праўда, зь няўнікненай прыстаўкай пра марксізм і пасьлядоўніцтва за расейскімі народавольцамі. Тым ня менш, бальшыня паэтавай спадчыны ўсё яшчэ пад замком. У сувязі з гэтым, напрыклад, 15-га ліпеня сёлета дасьледнік гісторыі беларускай літаратуры Сьцяпан Майхровіч пісаў у газэце «Літаратура і мастацтва», што пара ўрэшце перавыдаць выпушчаны ў 1893-ім годзе Гурыновічаў «Зборнік беларускіх твораў», а таксама апублікаваць іншыя творы паэты. Да гэтага часу, як бачым, нічога ня было зроблена, каб даць беларускаму чытачу літаратурную спадчыну замучанага царскай паліцыяй народнага змагара.

На паперы і ў запраўднасьці

(Заканчэньне з 1-ай бач.)

цьвердзіць газэта «Известия», аб спэкулятыўных махінацыях Лыскіна ведалі ня толькі ў раённым цэнтры, але і ў Стаўропалі. Але яго не кранalі, бо «некаторым прыемна было грэцца ў праменьнях» славы Лыскіна.

З апублікаваных матар'ялаў відаць, што на агульным сходзе сяброў калгасу Лыскін ня быў выбраны старшынём калгасу «Расея». Ці быў Лыскін прыцягнуты да судовае адказнасьці — вестак няма. Ягоная дзейная натура вышукоўвала ўсемагчымыя шляхі для здабыцьця калгаснага багацьця, а дзеля гэтага ён не зьвяртаў увагі на гэтак званую «камуністычную этыку», што й прывяло да адхіленьня яго ад кіраўніцтва калгасам.

Парушаньне дзяржаўнае дысцыпліны праяўляеацца ў розных формах. Прыкладам, у саўгасе «Буда-Кашалёўскі» Гомельскай **вобласьці быў складзены** хвальшывы кармовы балянс. Паводля гэтага балянсу вясною ў саўгасе на паперы аказалася больш двух тысячаў сіласу. А на самай справе ні сіласу, ні іншых кармоў для жывёлы ў саўгасе да вясны не хапіла. Былі выпадкі, калі жывёла здыхала ад бяскорміцы.

Старшыня калгасу «Расьсьвет» Маладэчанскай вобласьці падаў у справаздачы, што пад сёлетні ураджай было нарыхтавана й вывезена на поле 32.265 тонаў навозу й торфу. А тымчасам, паводля заявы брыгадзіраў, у запраўднасьці было вывезена 9.640 тонаў («Сельское хозяйство», 24. 6. 59). Ураджай у гэтым калгасе за апошнія гады падымаўся толькі на паперы. У справаздачах раёну было адзначана, што за 1958 год сярэдні ўраджай збожжавых культураў складаў 9,6 цэнтнараў з гэктару, а фактычна ён не перавышаў 8,5 цэнтнараў. Бульбы атрымана з гэктару 65 цэнтнараў, а ў справаздачы адзначана 86 цэнтнараў.

Падобнае палажэньне і ў шматлікіх іншых калгасах і саўгасах. Бальшыня розных формаў ашукоўваньня дзяржавы наглядаецца ў гэтак званых перадавых гаспадарках, якія часта дасягалі гэтага імя якраз вышэйадзначанымі мэтадамі. Для таго, каб утрымацца на ўзроўні перадавога калгасу ці саўгасу, кіраўнікі іх змушаны і ў далейшым паслугоўвацца ўсемагчымымі хітрыкамі.

Прычыны такога шырокага парушаньня дзяржаўнае дысцыпліны калгасамі й саўгасамі знаходзяцца ў самой савецкай сыстэме. Камуністычныя кіраўнікі розных рангаў у сваіх выступленьнях нязьменна цьвердзяць аб нябывалых дасягненьнях сельскае гаспадаркі. У такіх цьверджаньнях нязначныя дасягненьні перабольшваюцца, а няўдачы ў паасобных галінах сельскае гаспадаркі прамоўчваюцца ці значна зьмяншаюцца. У статыстычных матар'ялах правалы ў сельскай гаспадарцы ня маюць адлюстраваньня або ўмела закрываюцца працэнтнымі паказьнікамі. Усе гэтыя прыёмы не зьяўляюцца сакрэтам для кіраўнікоў калгасаў і саўгасаў. Тымчасам ад іх патрабуецца праяўленьня ініцыятывы, буйных ураджаяў на палёх, высокіх надояў. Усялякія няспрыяльныя ўмовы для атрыманьня хуткіх і эфэктоўных удачаў на ўвагу не бяруцца.

Пры такіх умовах працы кіраўнікі калгасаў і саўгасаў ствараюць «дасягненьні» ў гаспадарках прыпісваньнем у справаздачах, складаньнем фіктыўных кармовых і іншых балянсаў, выконваньнем плянаў здаваньня дзяржаве прадукцыі. закупленай з боку й г. д. Фактычна на мясцох ужываюцца ўсе тыя мэтады, якімі карыстаецца камуністычнае кіраўніцтва й органы прапаганды пры папулярызаваньні «дасягненьняў» у сельскай гаспадарцы. Масавыя парушаньні дзяржаўнае дысцыпліны ў арганізацыях сельскае гаспадаркі выцякаюць зь існуючай у савецкай дзяржаве сыстэмы перабольшваць сумлеўныя ўдачы й дасягненьні.

В. Б.

Праблема мовы ў СССР

(Заканчэньне з 2-ой бач.)

скрыжоўваньня вельмі складаны, а галоўнае — вельмі працяглы. Ён дае шмат магчымасьцяў да выяўленьня актыўнага й пасыўнага супраціву абрусеньню нацыянальных моваў. Між іншага такі супраціў праявіўся ўва ўсіх нацыянальных рэспубліках СССР у пэрыяд адноснае «адлігі», выкліканай сьмерцяй Сталіна, і ён ня зломаны поўнасьцяй яшчэ й да гэтага часу.

Больш эфэктоўным, больш хуткім мэтадам русыфікацыі цяпер прызнаны шлях насаджваньня ў цэласьці расейскае мовы й расейскае культуры ў нацыянальных рэспубліках СССР.

Кіраўніцтва ЦК КПСС рознымі эканамічнымі, культурнымі й палітычнымі мерапрыемствамі, стварае ўмовы пры якіх веданьне расейскае мовы, падобна да «дабраахвотнае» калектывізацыі ці масавага перасяленьня народаў, становіцца, фактычна, абавязкавым.

Узаконеньне расейскае мовы ў якасьці службовай ува ўсіх галоўных галінах эканамічнага, палітычнага й дзяржаўнага жыцьця СССР (прамысловасьць, транспарт, сувязь, армія, партыя, вонкавапалітычныя й нутранапалітычныя, фінансавыя й гандлёвыя органы, важнейшыя навучальныя ўстановы), узносіць расейскую мову ў выразна прывілеяванае становішча й робіць яе фактычна дзяржаўнай мовай усяго СССР, а гэта вядзе да яе хуткага замацоўваньня ды ў той-жа час да адміраньня іншых нацыянальных моваў. Выходзячы з гэтага, змаганьне нерасейскіх народаў за чысьціню сваіх нацыянальных моваў практычнага значаньня ня мае. Пры такім разьвязаньні пытаньня, зразумела, лёс іх трагічны. Зусім натуральна, што ў такіх умовах сярод нерасейскіх народаў што раз больш людзей вывучае расейскую мову. Гэтаму спрыяе партыя самымі рознымі арганізацыйнымі, гаспадарчымі й палітычнымі мерапрыемствамі. У дадатак трэба адцеміць, што ў сучаснай русыфікатарскай палітыцы КПСС важную ролю граюць таксама й перасяленьні ды зьмешваньні народаў СССР. Апошняй кампаніяй асваеньня цалінных земляў савецкі ўрад стварыў, прыкладам, у Казахскай СССР такое становішча, пры якім туземнае жыхарства рэспублікі складае ледзь адну трэціну. Гэта прывяло ня толькі да таго, што новапрыбыўшыя пасяленцы дзесяткаў розных нацыянальнасьцяў павінны выбраць сваёй агульнай мовай расейскую мову й вучыць яе сваіх дзяцей, але й распыліла туземнае жыхарства сярод пасяленцаў, стварыўшы ўмовы, пры якіх дзеці павінны вучыцца ў школах з расейскай мовай выкладаньня. Таму й ня дзіва, калі «Коммунист» з асаблівым задаваленьнем адзначае, што ў Казахскай ССР чацьвертая частка дзяцей Казахаў вучыцца ў расейскіх школах.

У гэтай вялікай акцыі галоўную ролю граюць камуністычныя партыі нацыянальных рэспублік, якія панявольніцку выконваюць загады ЦК КПСС.

«Змаганьне з мясцовым нацыяналізмам, узгадаваньне ўсіх раней прыгнечаных нацыяў у духу братэрства й дружбы між імі, у духу бязьмежнае любові й прызнаньня вялікаму расейскаму народу зьяўляецца самым першым абавязкам передусім камуністых гэтых нацыяў», — піша той-жа «Коммунист» (№ 13, 1959, б. 43).

Характэрным зьяўляецца тое, што ўва ўсіх артыкулах і выступленьнях прадстаўнікоў камуністычных партыяў нацыянальных рэспублік, усе яны патрабуюць узмацненьня змаганьня зь мясцовым нацыяналізмам, кляймуючы яго самым рэакцыйным і самым жывучым буржуазным перажыткам мінулага. Праблема расейскага вялікадзяржаўнага шавінізму ў СССР амаль перастала існаваць так як шмат чаго зь яго сталася сутнасьцяй нацыянальнай палітыкі ЦК КПСС.

В. М. Міняйло

(«Анализ текущих событий в СССР»)

ШТО СКАЖА НА ГЭТА РАДЫЁ «СВАБОДА»?

«Новое Русское Слово» (23. X. 59), якое ціраз нападала на беларускіх патрыётаў-незалежнікаў з лаянкай і рознымі абвінавачаньнямі, у сваёй перадавіцы пацьвердзіла ўрэшце ўсё тое, за што раней лаялася. Гэтая найбольш папулярная расейская штодзённая газэта ў ЗША сама прызналася, што ў савецкай імпэрыі пануе расейскі вялікадзяржаўніцкі шавінізм і русыфікацыя. НРС піша:

«Пралетарская ўлада, як выяўляецца, пасьлядоўна й няўхільна праводзіць ува ўсіх 14-х — для РСФСР няма ў гэтым патрэбы — саюзных рэспубліках **насільную русыфікацыю** (падч. рэд. «Б»), за якую страляў грознымі пярунамі яшчэ 50 гадоў таму на царскі ўрад Ленін».

Характэрна, што тады, калі рэакцыйная ў дачыненьні да незалежнасьці нерасейскіх народаў газэта «Новое Русское Слово» пацьвярджае існаваньне насільнае русыфікацыі ў Савецкім Саюзе, «прагрэсыўная» радыястанцыя «Свабода», якою апякуецца Амэрыканскі Камітэт Вызваленьня, забараняе нерасейскім рэдакцыям ужываць тэрмін «русыфікацыя».

А. Б.

ШТО-Ж АПРАЧА КРЫТЫКІ?

Шмат крыку й закідаў рабілася дый робіцца з тае прычыны, што радыё «Свабода» («Вызваленьне») не дае Беларусам магчымасьці гаварыць **аб усім** да сваіх суродзічаў на бацькаўшчыне.

Ад 8 сьнежаня леташняга году, значыцца, ужо бадай год часу, беларуская рэдакцыя Гішпанскага Нацыянальнага Радыя мае магчымасьці гаварыць **аб усім.**

Цікава, колькі матар'ялаў паслалі ўсе гэныя крытыкі «Вызваленьня» ў беларускую рэдакцыю мадрыдзкага радыя?

Я. З.

АБАВЯЗКАМ КАЖНАГА БЕЛАРУСА ЁСЬЦЬ ЧЫТАЦЬ, ПАШЫРАЦЬ І ПАДТРЫМЛІВАЦЬ «БАЦЬКАЎШЧЫНУ».

што ўдзельная вага нацыянальнага руху выявілася куды больш важнай, а шлях задзіночаньня — куды больш складаным, чымся гэта магло здавацца раней, у пэрыяд да вайны, або ў пэрыяд да кастрычніцкай рэвалюцыі».[7]) Такім чынам выстаўленьне прынцыпу фэдэратыўнага ладу савецкай дзяржавы й наагул абвешчаньне «Дэклярацыі правоў народаў Расеі» былі абумоўленыя разьвіцьцём нацыянальных рухаў нерасейскіх народаў Расейскай Імпэрыі.

Падругое, палажэньне «Дэклярацыі правоў народаў Расеі» аб тым, што народам Расеі прызнаецца «права на вольнае самазызначэньне, аж да аддзяленьня й стварэньня самастойнай дзяржавы» было толькі палітычнай тактыкай партыі на дадзеным этапе, тым ленінскім «нічога», апрача «права на аддзяленьне». Зьвернемся ў гэтым пытаньні да выказваньняў Сталіна. Выступаючы ў 1918 годзе на красавіковай канфэрэнцыі РСДРП з дакладам ў нацыянальным пытаньні, ён тады адзначаў: пытаньне аб праве нацыяў на вольнае аддзяленьне недазваляльна зьмешваць з пытаньнем аб **абавязковасьці** аддзяленьня нацыі ў той ці іншы мамэнт. Гэтае пытаньне партыя пралетарыяту павінна разьвязваць у кажным паасобным выпадку зусім самастойна, у залежнасьці ад абставінаў. Прызнаючы за прыгнечанымі народнасьцямі права на аддзяленьне, **права** пастанаўляць аб сваім палітычным лёсе, мы не разьвязваем гэтым самым пытаньня аб тым, ці **павінны** у дадзены мамэнт аддзяліцца якія-небудзь нацыі ад Расейскай дзяржавы. Я магу прызнаць за нацыяй права аддзяліцца, але гэта яшчэ не азначае, што я забавязаўся гэта зрабіць. Народ мае права аддзяліцца, але ён, у залежнасьці ад умоваў, можа й не скарыстаць з гэтага права».[8])

Гэты пункт гледжаньня на разьвязаньне нацыянальнага пытаньня Сталін выказваў і ў сваіх наступных выступах і артыкулах у нацыянальным пытаньні, проста заяўляючы ў 1920 годзе ў прадмове да свайго зборніку артыкулаў у нацыянальным пытаньні, што бальшавікі былі «супраць аддзяленьня ўскраінаў ад Расеі, бо аддзяленьне ў гэтым выпадку азначае імпэрыялістычную кабалу для ўскраінаў, паслабленьне рэвалюцыйнай магутнасьці Расеі, узмацненьне пазыцыі імпэрыялізму».[9])

Дакладна так гэты прынцып бальшавікоў у нацыянальным пытаньні ажыцьцяўляўся і на практыцы. Прыкладам, прызнаючы ў тэорыі права кажнай нацыі на самавызначэньне й стварэньне нацыянальнай дзяржавы, яны ў канцы 1917 году разагналі Першы Ўсебеларускі Кангрэс, скліканы ў Менску дзеля разьвязаньня пытаньня аб дзяржаўным ладзе Беларусі, прызнаўшы ў сярэдзіне сьнежаня 1917 году незалежнасьць Украінскай Народнай Рэспублікі,[10]) яны адначасна інсьпіруюць скліканьне ў Харкаве гэтак званага Першага Ўсеукраінскага Зьезду Саветаў, які із свайго боку абвяшчае стварэньне Украінскай Савецкай Рэспублікі, як фэдэральнай часткі РСФСР,[11] і вітае гэты новы твор, абяцаючы яму ўсебаковую эканамічную й вайсковую падтрымку.[12]) Дакладна таксама абвяшчаюцца савецкія рэспублікі ў Прыбалтыцы, на Каўказе і ў Сярэдняй Азіі, і ствараюцца іхныя марыянэткавыя савецкія ўрады, а ў пачатку 1918 году пачынаецца ваенная інтэрвэнцыя РСФСР ў дачыненьні да гэтых народаў і створаных імі нацыянальна-незалежных дэмакратычных рэспублікаў. У выніку гэтай інтэрвэнцыі на працягу 1918-21 гадоў зноў былі далучаныя да Расеі Беларуская і Украінская народныя рэспублікі, Народныя рэспублікі народаў Закаўказьзя і Сярэдняй Азіі. Вонках Савецкай Расеі засталіся толькі Фінляндыя, Прыбалтыцкія рэспублікі і Польшча. Як ведама ў 1940 годзе да СССР былі далучаныя таксама Літоўская, Латыская і Эстонская народныя рэспублікі. Так ажыцьцявілася, як адзначае савецкі гісторык В. М. Хвостаў, «узьеднаньне» з Савецкім Саюзам земляў, «гвалтам адарваных Антантай ад Савецкай Расеі ў 1919 годзе».[13])

Адзіна дзейным прынцыпам нацыянальнай палітыкі бальшавікоў таго часу заставаўся толькі прынцып наладжаньня савецкай дзяржавы на фэдэральных пачатках. Падчас працы Трэцяга Ўсерасейскага зьезду Саветаў у студзені 1918 году была прынятая «Дэклярацыя правоў працоўных і эксплаатаванага народу», у якой гаварылася, што 1) Расея абвяшчаецца рэспублікай Саветаў работніцкіх, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў. Уся ўлада ў Цэнтры і на месцы належыць гэтым Саветам; 2) Расейская Савецкая Рэспубліка засноўваецца на базе вольнага саюзу вольных нацыяў, як фэдэрацыя савецкіх нацыянальных рэспублік.[14]) Такім чынам, было абвешчанае стварэньне аднэй Расейскай Савецкай Фэдэратыўнай Сацыялістычнай Рэспублікі (РСФСР), у якую павінны былі ўваходзіць у якасьці аўтаномных адзінак усе «нацыянальныя акругі і ўскраіны» былое Расейскае Імпэрыі. На працягу 1918-22 гадоў гэты прынцып заставаўся ў сіле, зьмяняючыся настолькі, наколькі гэтага вымагалі палітычныя абставіны. Прыкладам у пачатку 1919 году была абвешчаная «незалежная» Беларуская Савецкая Рэспубліка,[15]) і зьліквідаваная ў гэтым-жа годзе, а пазьней, у 1920-21 гадох былі створаныя падобныя рэспублікі Азэрбайджану, Армэніі й Грузіі на Каўказе, пазьней перайменаваныя ў Закаўказкую Сацыялістычную Фэдэратыўную Савецкую Рэспубліку, а таксама Харэзмскай і Бухарскай народных рэспублік у Сярэдняй Азіі.

---

[1]) Партыйны прынцып аб сваеасаблівым «расейскім камунізьме» нельга запярэчыць. Ён акрэсьліваецца ў першую чаргу высоўваньнем савегамі на першы плян гэтак званага «ленінізму». Гэты прынцып быў аформлены асабліва ў маскоўскай «Дэклярацыі камуністычных партыяў», выпрацаванай у лістападзе 1957 году. Аб «расейскім рэвалюцыйным прыкладзе» ў свой час яшчэ гаварыў Ленін. Менавіта гэтае палажэньне Леніна зафіксавалася ў ягонай працы «Дзіцячая хвароба ‚лявізны' у камунізьме», напісанай у 1920 годзе (Творы, т. 31, выданьне 4, 1950, бач. 5—6). Цяпер прапагаваньне «расейскага камунізму» дасягнула вяршыняў у сваім разьвіцьці, акрэсьліваючы савецкія сацыялістычныя пераўтварэньні як прыклад сусьветна-гістарычнага значэньня, як прыклад гістарычных дасягненьняў людзкога генія, генія «найбольш перадавога й найбольш рэвалюцыйнага расейскага народу» (у гэтым пытаньні гл. хоць-бы артыкул А. В. Пяскоўскага «Да пытаньня аб прагрэсыўным значэньні прылучэньня Сярэдняй Азіі да Расеі», «Вопросы Історіі», № 8, 1959, бач. 21—46).

[2]) В. И. Ленин, Сочинения, т. 17, выд. 3, б. 154.

[3]) КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК, ч. I, Масква, 1953, б. 40.

[4]) В. И. Ленин, Соч., т. 17, выд. 3, 1935, б. 90.

[5]) Тамсама, т. 21, выд. 3, 1935, б. 418—420.

[6]) Образование СССР. Сборник документов, 1917—1924. Масква—Ленінград, 1949, № 1, б. 20.

[7]) И. В. Сталин, Соч., т. 3, Масква, 1950, б. 30—31.

[8]) Тамсама, б. 52.

[9]) Тамсама, ю. 4, б. 372.

[10]) В. И. Ленин, Соч., т. 22, б. 121—123.

[11]) Образование СССР, № 32—33, б. 72—74.

[12]) Тамсама, № 35, б. 75.

[13]) В. М. Хвостов, Основные этапы внешней политики Советского государства за сорок лет, «Новая и новейшая история», № 4, 1957, б. 77.

[14]) Образование СССР, № 10, б. 29—30; № 27, б. 54.

[15]) Тамсама, № 76, б. 115-118.

(Далей будзе)

ДА ЎВАГІ НАШЫХ ПРАДСТАЎНІКОЎ і ЎСЯГО БЕЛАРУСКАГА ГРАМАДЗТВА!

Выдавецтва «Бацькаўшчыны» зьніжае на 25% цану ўсіх сваіх выданьняў за выняткам «Спадчыны» Я. Купалы ў цьвёрдай вокладцы, «Беларускіх казак» у цьвёрдай і мяккай вокладцы й «Выбраных твораў» Р. Крушыны. У выніку цана ўсіх выданьняў наступная:

Янка Купала
СПАДЧЫНА

— Выбар паэзіі зь вялікім крытычным артыкулам **Ст. Станкевіча**. Балонаў 564. **Цана** 5.25, 9, або **11 амэр. даляраў** (залежна ад вокладкі й паперы).

Янка Купала
ТУТЭЙШЫЯ

— П'еса ў чатырох дзеях з крытычным артыкулам **Р. Склюта**. Балонаў 83. **Цана 1 амэр. даляр.**

Янка Купала
РАСЬКІДАНАЕ ГНЯЗДО

— Драма ў пяцёх актах з крытычным артыкулам **Р. Склюта**. Балонаў 58+XV. **Цана 0.75 амэр. даляра.**

Якуб Колас
НОВАЯ ЗЯМЛЯ

— Паэма зь вялікім крытычным артыкулам **Р. Склюта**. Балонаў 246+XXXII. **Цана 2.25 амэр. дал.**

Якуб Колас
СЫМОН МУЗЫКА

— Паэма з крытычным артыкулам **Р. Склюта і А. Бабарэкі**. Балонаў 238. **Цана 2.25 амэр. даляраў.**

Якуб Колас
У ПАЛЕСКАЙ ГЛУШЫ

— Повесьць. **Цана 1.50 амэр. дал.**

Андрэй Мрый.
ЗАПІСКІ САМСОНА САМАСУЯ

— Сатырычная аповесьць з крытычным артыкулам **Р. Склюта**. Балонаў 88. **Цана 0.75 амэр. даляра.**

Лукаш Калюга
НЯДОЛЯ ЗАБЛОЦКІХ

— Аповесьць з крытычным артыкулам **Р. Склюта. Цана 1.10 амэр. даляраў.**

Власт (Вацлаў Ластоўскі)
ТВОРЫ

— Апавяданьні. Балонаў 112. **Цана 0.75 амэр. даляра.**

Юрка Віцьбіч
ПЛЫВЕ З-ПАД СЬВЯТОЕ ГАРЫ НЁМАН

— Мастацкія нарысы. **Цана 0.75 амэр. даляра.**

Рыгор Крушына
ВЫБРАНЫЯ ТВОРЫ

— Вершы. **Цана 2 амэр. даляры.**

ЛЯ ЧУЖЫХ БЕРАГОЎ

— Альманах твораў эміграцыйных паэтаў і пісьменьнікаў з уступным артыкулам **Ст. Станкевіча**. Балонаў 238. **Цана 2. 25 амэр. даляраў.**

БЕЛАРУСКІЯ КАЗКІ

Зборнік народных казак і літаратурных твораў з казачнымі матывамі. **Балонаў 215. Цана 3 або 4 даляры** (залежна ад вокладкі).

Заўвага: У эўрапэйскіх краінах, паймення ў Англіі, Францыі, Бэльгіі, Нямеччыне, Італіі, Гішпаніі, а таксама ў Аргентыне, Бразыліі й Аўстраліі выданьні каштуюць на 20% таней вышэй пададзенае расцэнкі

Выдавецтва «Бацькаўшчына»

Вымагаюць, але мала абяцаюць

На VI пленуме ЦК ВЛКСМ даклады й дыскусіі адбываліся паводля ведамага савецкага шаблёну. Як правіла, кажны аратар пачынаў сваё выступленьне паклонамі ў кірунку «нашай роднай маці — камуністычнай партыі», якая «натхняе, арганізуе і вядзе». Далей кажны хваліўся дасягненьнямі камсамольскіх арганізацыяў. Аднак, урэшце, трэба было парушыць і цёмныя бакі жыцьця й дзейнасьці камсамолу. І тут, уважліва чытаючы справаздачы із зьезду, можна сьцьвердзіць, што цёмных бакоў ёсьць вельмі шмат — бадай ня менш, чымся сьветлых...

Першы сакратар ЦК ВЛКСМ — Паўлаў у сваім дакладзе выразна акрэсьліў заданьні камсамолу. Вось ягоныя словы:

«Увесь камсамол, кажны малады працаўнік мусяць уважаць барацьбу за выкананьне сямігодкі па прадукцыйнасьці працы за пяць год сваёй галоўнай справай...»

Гэта гучыць як загад, які мусіць быць выкананым. Аднак, першы сакратар ЦК ВЛКСМ не сказаў, што здабудзе падсавецкая моладзь у выніку гэтай самаахвярнай працы. Выкананьне сямігадовага пляну за пяць год запраўды вымагае вялізарнай самаахвярнасьці. Але што будзе ўзнагародай моладзі за гэтую самаахвярнасьць, — першы сакратар ЦК ВЛКСМ Паўлаў нічога не сказаў.

Ён шмат вымагаў, але мала чаго абяцаў.

Бальшавіцкія кіраўнікі выдумалі дзіўны назоў — «Герой сацыялістычнай працы». Што можа быць больш бязглуздае, як гэты назоў? Герой — гэта чалавек, які пад уздзеяньнем пэўных імпульсаў выконвае тое, чаго ў нармальных умовах звычайны чалавек зрабіць ня можа. Але пасьля гэтага геройскага ўчынку герой жыве й хоча жыць нармальным людзкім жыцьцём.

У нармальных умовах нармальнага ладу праца не зьяўляецца геройствам, а здабываньнем сродкаў дзеля жыцьця. Там за добрую працу ня вешаюць людзям на грудзі бліскучых бляшак, а толькі лепш плацяць. У вольным сьвеце, праўда, няма герояў працы ў двукосьсях, але затое амэрыканскі работнік за свой мінімальны тыднёвы заработак можа купіць 27,8 кіляграма масла, 24,4 кіляграма мяса. Дык што-ж у такім выпадку ёсьць больш прывабным для чалавека: пазалочаная бляшка на грудзёх ці свой дом, аўтамабіль, дабрабыт і ціхае сямейнае шчасьце? Адказ, думаем просты...

І таму, калі аратары на зьезьдзе гаварылі аб вялікіх недахопах у працы моладзі й камсамолу, вычувалася, што мільёны падсавецкіх маладых людзей, у той ці іншы спосаб, паўтараюць словы «ананімнага» Ільніцкага, аб якіх 4-га кастрычніка пісала «Советская Россия».

«Даволі хавацца за спадарожнікамі і ляйнэрамі! Апусьцецеся ніжэй — да нармальных чаравікаў. Я асабіста не патрабую ТУ 114, я магу езьдзіць трамваем, але я хачу добра жыць і працуюца...»

Гэта — голас нармальнага чалавека, бо, трэба сьцьвердзіць, што за 42 гады ўлады бальшавіком не ўдалося стварыць біялягічнага тыпу — гэтак званага «савецкага чалавека». І гэта яшчэ раз даказалі справаздачы з VI пленуму ЦК ВЛКСМ.

Ведаем, як штучна ствараліся стаханаўшчына, мамаеўшчына, а цяпер — гаганаўшчына. Аднак, гэтая штучная, разрэклямаваная прапаганда ня дзее на людзей так, як-бы гэтага хацелі бальшавіцкія кіраўнікі. Ужо забылася прапаганда стаханаўшчыну й мамаеўшчыну. Неўзабаве забудуцца й пра гаганаўшчыну. Толькі людзі застануцца людзьмі, ці гэта падабаецца ці не бальшавіцкім валадаром...

С.

Сьмерць Сьцяпана Бандэры

Маланкай разьнясьлася вестка ня толькі між украінскай, але й між усёй эміграцыяй з Усходняй Эўропы, пра раптоўную сьмерць у Мюнхэне Сьцяпана **Бандэры**, правадыра Арганізацыі Украінскіх Нацыяналістых, а пазьней старшыні кіраўніцтва Замежнымі Аддзеламі ОУН.

Нябожчык памёр у выніку атручэньня цыянкаліем 15 кастрычніка г. г.

У аўторак 20 кастрычніка на Вальдфрыдгоф у Мюнхэне адбыліся вялічэзныя пахавіны Нябожчыка, у якіх ўзяло ўдзел панад 2 тысячы Украінцаў і прадстаўнікоў усіх народаў, паняволеных Саветамі. Між жалобнымі гасьцямі было нямала прадстаўнікоў Замежных Аддзелаў ОУН з ЗША, Канады ды з усіх амаль эўрапэйскіх краінаў вольнага сьвету. Над труною прамаўляла 19 прамоўцаў.

Сьцяпан Бандэра нарадзіўся ў сьвятарскай сям'і ў 1909 годзе ў сяле Угрынаве Старым Калускага павету ў Галічыне. Студыяваў сельскагаспадарчыя навукі на Львоўскай палітэхніцы.

Бандэра быў сябрам падземнай Украінскай Вайсковай Арганізацыі з 1927 году, зь якое паўстала ў 1929 годзе Арганізацыя Украінскіх Нацыяналістых. У 1933 годзе Сьцяпан Бандэра быў ужо краёвым правадыром гэтае арганізацыі.

Як адказ на ведамую «пацыфікацыю», праведзеную польскімі ўладамі ў Заходняй Украіне, ОУН пад кіраўніцтвам С. Бандэры зарганізавала атэнтат у чэрвені 1934 году на міністра нутраных справ Перацкага ў Варшаве. У сувязі з гэтым атэнтатам С. Бандэра быў засуджаны на кару сьмерці, якая была пасьля заменена на дажывотную турму (запраўды выканаўца атэнтату на Перацкага ўцёк за граніцу).

Звольнены Немцамі пасьля разгрому Польшчы, Сьцяпан Бандэра ачоліў адлом ОУН (клясычная ОУН засталася пад кіраўніцтвам А. Мельніка), які зваўся «рэвалюцыйным», і ўклаў нямала высілкаў для арганізацыі збройнага змаганьня Украінцаў супраць бальшавікоў і Немцаў (Украінская Паўстанцкая Армія — УПА).

Трэба адцеміць, што сярод тых, што правялі Сьцяпана Бандэру на ягоным апошнім зямным шляху, было вельмі шмат і ягоных украінскіх палітычных працаўнікоў, у тым ліку Старшыня Украінскай Нацыянальнай Рады Іван **Багрáны**, Старшыня Выканаўчага Воргану УНРады Мікола **Лівіцкі** ды таксама шматлікія прадстаўнікі Украінскай Галоўнай Вызвольнай Рады.

Кс. Чарняўскі наведвае суродзічаў

16, 17 і 18 кастрычніка мясцовая беларуская калёнія ў Н.-Брансвіку мела гонар гасьціць айца Францішка Чарняўскага, які прыехаў наведаць сваіх старых знаёмых з Бэльгіі й навязаць бліжэйшую лучнасьць з тутэйшымі Беларусамі.

Кс. Чарняўскі, як ведама, зьяўляецца вэтэранам беларускіх капэлянаў на чужыне. Ад 1929 году ён апекаваўся беларускай эміграцыяй у Францыі, а пасьля вайны — у Бэльгіі. Цяпер, ужо трэйці год, знаходзіцца ў ЗША, у штаце Нью Ёрк, але дзеля вялікае расьцярушанасьці нашае эміграцыі, змушаны часова працаваць не ў беларускім асяродзьдзі, а сярод чужых. Выкарыстоўвае аднак увесь вольны час для беларускае справы, рэдагуючы каталіцка-грамадзкі часапіс «Сяўбіт» і наведваючы час ад часу беларускія асяродкі ў ЗША й Канадзе.

Ураньні 18 кастрычніка кс. Чарняўскі адправіў сьв. Імшу ў Украінскай каталіцкай царкве ў Нью Брансвіку, на якую зыйшлася ладная грамада ня толькі каталікоў, але й праваслаўных Беларусаў. Багаслужба была прысьвечана загінуўшым і цярпячым за Бацькаўшчыну-Беларусь.

Папаўдні мясцовая беларуская калёнія зладзіла бясэду ў чэсьць Дастойнага Госьця, якая за гутаркамі й песьнямі працягнулася да познага вечару **Ч. Х.**

ШУКАЮЦЬ...

Павал **Гарох**, пражываючы ў Клііўлендзе, Амэрыка, шукае Сяргея **Аніщчыка** зь вёскі Баравікі й Мікалая **Салаўя** зь вёскі Глоўсевічы. Абое праўдападобна выехалі ў Аўстралію. Усе весткі аб іх просіцца слаць на прадстаўніка «Бацькаўшчыны» ў Клііўлендзе.

✠

Шукаю сваіх сыноў Браніслава і Канстанціна **Рамаnоўскіх**. Весткі ветліва прашу слаць на адрыс:

J. Romanowski, 97 Keymer St., Belmont W. Australia.

✠

Брата Мікалая **Сідорыка**, з Навасёлак, Каставіцкай вобласьці вывезена Немцамі ў 1942/3 г. шукае сястра Вера **Скок-Сідорык** зь дзяцьмі Сяргеям, Любай, Міхалам і Зінай. Пісаць на адрыс рэдакцыі.

Заклік бэльгійскага Караля ў справе ўцекачоў

15-га кастрычніка сёлета бэльгійскі Кароль Бодуэн першы выступіў з заклікам да ўсяго бэльгійскага народу ў справе праблемы выгнанцаў.

Заклік Караля перадаваўся праз Бэльгійскае Нацыянальнае Радыё ў флямандзкай і французкай мовах, а таксама праз тэлевізію ў флямандзкай і французкай мовах.

Кажнаму з нас вядома, што праблема ўцекачоў зьяўляецца даволі цяжкой і ёсьць штодзённай праблемай Задзіночаных Нацыяў, бо наплыў уцекачоў зза зялезнай заслоны ня толькі што ня спыніўся, але ні крыху не памяліўся, калі скажам, што з кажным днём павялічваецца.

Гэты год Задзіночаныя Нацыі назвалі Міжнародным Годам Уцекачоў. Вось-жа з гэтай нагоды бэльгійскі Кароль і зьвярнуўся да сваіх суродзічаў з заклікам наступнага зьместу:

«Дарагія Суродзічы,

Гэты год зьяўляецца Міжнародным Годам Уцекачоў.

Слова «уцякач», «перасеvленая асоба» ўвайшлі ў нашую гутарку, але ці дастаткова мы задумоўваемся. што яны значаць?

Ініцыятыва Задзіночаных Нацыяў мае якраз за заданьне змусіць нас задумацца над гэтым, узбудзіць добрую волю й зьяднаць сілы каб аслабіць бяду тых, што праз цяперашняе разарваньне сьвету засталіся без дабра, без страхі, без краіны.

Я вас настойліва прашу шчыра спрычыніцца да неабходнага матар'яльнага высілку. Я таксама зьвяртаюся да чуласьці вашага сэрца, каб ня было ў нашых вачох «выгнанцаў» «пераселеных», «чужынцаў», але людзі, якія шмат нацярпелі й заслугоўваюць на большую любоў.

Магчыма, у такім выпадку іхны кашмар страціць сваю вайстрыню. Гэткім чынам мы ім дапаможам здабыць давер сьвету, які заўважыць урэшце сьвятло надзеі, якая доўга была для іх забароненай, і абавязкам нашым яе ім зьвярнуць, як кажны ў сям'і старэецца заспакоіць і абагрэць любоўю свайго больш нешчасьлівага брата».

Да вышэйшага заклку Караля мы, беларускія выгнанцы, з свайго боку павінны аднесьціся зь вялікай пашанай і удзячнасьцяй. Можам дадаць, чаго Кароль ня ўспомніў (ды магчыма меў на ўвеце, але з добра ведамых нам прычынаў не сказаў), што слова «выгнанец», «пераселеная асоба» цэлы час прыгадвае сьвету аб існаваньні дыктатуры, тэрору й зьдзеку над чалавечай свабодай. Заклік бэльгійскага Караля павінен паслужыць прыкладам усім дзяржаўным дзеячом вольнага сьвету і прымусіць глыбока задумацца ня толькі над лёсам выгнанцаў, але й над лёсам іхных народаў.

Янка Нач

АТЭІСТЫ НА САВЕЦКІ ЛАД

«У той час калі настаўнік Маціеніцкай школы (Жабінкаўскі раён, Берасьцейшчына) Ул. Кавальчук праводзіць з калгасьнікамі гутаркі аб шкоднасьці рэлігіі, ягоная жонка Тацяна моліцца ў царкве.

— Што зь ёй зрабіць? — гаворыць Кавальчук, — калгасьнікаў куды лягчэй пераканаць...» (Настаўніцкая газэта, 15. V. 59).

Бэсэсэраўскія дасягненьні

САВЕЦКІЯ РАКЕТЫ Й САМАКАТЫ

Бальшавікі выхваляюцца, што пабудавалі найдасканальнейшую ракету й заяўляюць, што савецкая тэхніка найперадавейшая ў сьвеце. Але вось тая-ж перадавая тэхніка ня можа збудаваць звычайнага самаката. Савецкі тэхналягічны прагрэс нагадвае часамі прыроднага калеку, у якога рукі здаровыя, але хадзіць даводзіцца на мыліцах.

М. Козел, жыхар станцыі Залесьсе, купіў сваёму сыну савецкі самакат, аддаўшы за яго цяжка зароблены 190 рублёў. І вось што здарылася (гл. «Зьвязда», 18. IX. 1959):

«Назаўтра пры першым перакостаяваньні веласыпэду з двухколавага на трохколавы здарылася нешта нязвычайнае — выйшлі з строю абодва балты, якія трымаюць задні мост і калёсы. Пры нявінчваньні на іх гаек сапсавалася разьба. Задні мост прыйшлося ўмацоўваць дротам, ад чаго новы веласыпэд страціў свой прыгожы выгляд. Вельмі нязручна і тое, што з зубчаткі ўвесь час спадае ланцуг. Апрача таго, у колах слаба замацаваныя сьпіцы. У двух месцах трэснула гума. Карыстацца веласыпэдам стала немагчыма».

ПАШПАРТАМАНІЯ НА БЕЛАРУСІ

У газэце «ЛіМ» (26. IX. 59) Аляксей Пысін апісвае, як два сябры ў Магілеве зайшлі ў публічную бібліятэку, каб «забіць» «выхадны дзень». Вось сцэнка:

«Бібліятэкарка Валянтына Патрусава ўзьняла галаву:

— Вашыя дакумэнты?

— Якія?

— Пашпарты.

Сябры пераглянуліся: выходзіць «абавязкова».

— Прабачце, не ўзялі з сабой.

— Тады нічога не атрымаеце.

— Чаму?

— Такія ў нас правілы...

Бібліятэкарка засталася вернай правілам».

Далей аўтар прабуе давесьці, што вінаватая бібліятэкарка, якая дамагалася паказаць пашпарты. У савецкім грамадзтве, бач, ёсьць шмат пісаных правілаў, якіх ніхто ня трымаецца. Нехай сабе й гэтак. Але-ж самое правіла — без пашпарту ні за парог! — існуе? Правіла гэтае завёў паліцыйны рэжым паліцыйнае савецкае дзяржавы.

ЭХ, «ПОЛЫМЯ», ДЫ КУДЫ КОЦІШСЯ?

У падсавецкай Беларусі збунтаваліся факты. Збунтаваліся супраць усіх: супраць партыйных дырэктываў, супраць прапагандавых цьверджаньняў і супраць беларускае культуры.

Нам цьвердзяць, што яшчэ нідзе й ніколі беларуская літаратура й выдавецтва не разьвіваліся гэтак, як у савецкай Беларусі. А факты? Глянька, як падтрымоўвае гэтае цьверджаньне аб росьце літаратуры тыраж воргану Саюзу пісьменьнікаў БССР месячнага часапісу «Полымя».

Травень 1955 г.	8500 экз.
Чырвень 1956 г.	8500
Верасень 1956 г.	8000
Сьнежань 1956 г.	8000
Сакавік 1957 г.	7000
Травень 1957 г.	6900
Кастрычнік 1957 г.	6700
Сакавік 1958 г.	6250
Травень 1958 г.	6182
Кастрычнік 1958 г.	6022
Травень 1959 г.	5000
Чырвень 1959 г.	4900
Верасень 1959 г.	4890
Травень 1960 г.	?
Травень 1961 г.	?

За чатыры зь лішнім гады тыраж «Полымя» зьменшыўся на 3610 экз. На хворы савецкі глуэд гэта мае быць «ростам» беларускае літаратуры й выдавецтва.

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ

АНГЕЛЬШЧЫНА:
Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd., London, S. W. 6.

АЎСТРАЛІЯ:
Mr. A. Vasilenia, 39 Edwin St., Croydon, N. S. W.
Mr. A. Maroz, 109 Morrison Rd., Midland Junction, W. A.
Mr. M. Nikan, 14 Steel St., Spotswood—Melbourne, Vic.
Mr. W. Akavity, 80 Tapley Hill Rd., Royal Park, S. A.

БРАЗЫЛІЯ:
Mr. C. Cimafiejčyk, Prasa 76, Tiridentes, Curitiba — Parana.

ЗАДЗІНОЧАНЫЯ ШТАТЫ:
Mrs. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave., Chicago 47, Ill.
Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.
Mr. Ul. Duniec, 814 Brayton Ave., Cleveland 13, Ohio.

КАНАДА:
Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave., Toronto, Ont.

ФРАНЦЫЯ:
Union des Travailleurs Biélorussiens en France, 26, rue de Montholon, Paris 9.
Mr. W. Kasztelan, 33 rue Kleber, Mouvaux (Nord).

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры й грамадзкага жыцьця.

Выдавец: Уладзімер Бортнік

РЭДАГУЕ КАЛЕГІЯ

Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы назад не зварочваюцца. Рэдакцыя адказвае на лісты толькі пасьля далучэньня паштовае маркі або міжнароднага паштовага купону.

ГАДАВІКІ «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»

З Адміністрацыі «Бацькаўшчыны» можна выпісваць поўныя гадавікі «Бацькаўшчыны» (ня пераплеценыя) за наступныя гады:

1953, 1954, 1955, 1956, 1957 і 1958.

Цана аднаго гадавіка разам зь перасылкай 5 амэрыканскіх даляраў або іхная раўнавартасьць у мясцовай валюце.

Дзеля таго, што ўспомненых камплетаў Рэдакцыя мае вельмі абмежаваную колькасьць, жадаючым іх атрымаць радзім сьпяшацца з выпіскай.

НІВОДНАЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ, ТАВАРЫСКАЯ Й СЯМЕЙНАЯ ЎРАЧЫСТАСЬЦЬ НЕ ПАВІННА АДБЫЦЦА БЯЗ ЗБОРУ СЯРОД ПРЫСУТНЫХ АХВЯРАЎ НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»!